

aktu nadania praw miejskich udostępniona jest dla zwiedzających w Muzeum Diecezjalnym (ul. Długosza 9), które mieści się w Domu Długosza.

Rękawiczki Królowej Jadwigi – dumą Muzeum Diecezjalnego są rękawiczki królowej Jadwigi wykonane z białej, koziej skóry. Według legendy podróżująca saniami Jadwiga utknęła pewnego zimowego popołudnia w śnieżnych zaspach. Uratowali ją chłopcy ze wsi Świątniki. Królowa, chcąc się odwdziżyć, wykupiła ich z poddaństwa, a wójtowi ofiarowała swoje rękawiczki. Po wykupieniu wsi Jadwiga uwolniła jej mieszkańców od podatków, ale nałożyła obowiązek służby kolegiacie sandomierskiej. Rękawiczki zostały przekazane jako relikwie królowej pod opiekę kolegiaty. Dziś spoczywają w oszklonej gablocie Muzeum Diecezjalnego. Długość rękawiczek wykonanych z niezwykle delikatnej, cienkiej skóry wynosi 43 cm.

Szachy sandomierskie – podczas badań archeologicznych, które zostały przeprowadzone w 1962 r. w pobliżu kościoła św. Jakuba, znaleziono w odkopanej ziemiance szachy z XI lub XII wieku. Składają się z 16 figur i 13 pionków szachowych wystruganych z rogu jelenia. Do kompletu brakuje tylko trzech pionków. Wysokość największej figury nie przekracza 2,5 cm. Każda z nich zdobiona jest nacięciami i oczkami wykonanymi cyrkiem. Szachy sandomierskie, wyeksponowane na jednej z wystaw w Muzeum Zamkowym (ul. Zamkowa 12), należą do najstarszych w Europie. Poszerzają jednocześnie wiedzę o kulturze średniowiecznego Sandomierza.

Kazimierzowska korona – królewska korona podróżna, należąca prawdopodobnie do Kazimierza Wielkiego, została znaleziona w 1910 r. w czasie karczowania lipy w ogrodzie benedyktynek, znajdującym się w pobliżu kościoła św. Michała. Wykopano ją razem z hełmem i grotem włóczni. Wykonana jest ze stopu miedzi oraz srebra, a dodatkowo ozdobiona imitacjami kamieni szlachetnych: szmaragdów, szafirów i kryształów górskich. Składa się z czterech fragmentów zwieńczonych liliami. Jest to jedyna zachowana w całości polska średniowieczna korona podróżna.

W Europie podobne korony znajdują się tylko w Hiszpanii oraz Szwecji. U nas można ją zobaczyć w Muzeum Zamkowym (ul. Zamkowa 12).

Zmumifikowane zwłoki – znakomicie zachowane zwłoki Teresy Izabeli Morsztynówny spoczywają w oszklonej trumnie w kryptach kościoła św. Józefa (pl. św. Wojciecha 2). Teresa Morsztynówna była córką wojewody sandomierskiego. Prowadziła przykładny, bezgrzeszny tryb życia. Zmarła nagle w wieku osiemnastu lat. Jej ciało, choć pośmiertnie nie było balsamowane, nie uległo rozkładowi.

„Światowa Stolica Krzemienia Pasiastego” – ten niezwykle kamień wydobywany jest tylko i wyłącznie na terenie Ziemi Sandomierskiej. Jego zaletą jest unikatowość, piękno, wyjątkowość i rzadkość występowania (jest rzadszy od diamentu). Służył człowiekowi od tysiącleci, pierwotnie jako broń oraz narzędzia gospodarcze, obecnie powstaje z niego różnego rodzaju biżuteria, zarówno dla kobiet jak i mężczyzn. Głównym popularyzatorem krzemienia pasiastego w jubilerstwie jest pan Cezary Łutowicz, który od 1972 r. pracuje z „kamieniem optymizmu”, używając go do wytwarzania biżuterii.

W międzyczasie w mieście odbywały się różne warsztaty, konkursy, wystawy i wiele innych wydarzeń poświęconych temu unikatowemu kamieniowi. Dzięki takim działaniom urzekający swą oryginalnością krzemień pasiasty stał się przebojem. Pracownia artysty, znajdująca się na Starówce przy Pl. Poniatowskiego 4 (naprzeciwko Urzędu Miejskiego), „Galeria Otwarta” Mariusza Pajączkowskiego czy „Pracownia Krzesimowscy” Ryszarda Krzesimowskiej utrzymują tradycję, tworząc wysokiej klasy biżuterię opartą na tym kamieniu. W 2013 r. naprzeciwko galerii pana Cezarego Łutowicza zainstalowano ważącą 80 kg konstrukcję jego autorstwa przedstawiającą pierścień z olbrzymim krzemieniem pasiastym, na którym znajduje się logo Sandomierza. Zamysłem artysty było użycie pierścienia w charakterze narzędzia do promowania Sandomierza jako Stolicy Krzemienia Pasiastego – Kamienia Optymizmu.

HISTORIA SANDOMIERZA



Sandomierskie Centrum Kultury – biuro
Rynek 25/26, 27-600 Sandomierz
tel.: 15 832 29 64
e-mail: biuro@esceka.pl
www.esceka.pl

Sala Ekspozycyjna Ratusza
Rynek 1, 27-600 Sandomierz
tel.: 512 601 810
e-mail: wystawy@esceka.pl

Centrum Informacji Turystycznej
Rynek 20, 27-600 Sandomierz
tel.: 15 644 61 05
e-mail: informacja@sandomierz.travel
www.sandomierz.travel

HISTORIA SANDOMIERZA

To niezwykle miasto, położone na kilku niewysokich wzgórzach, spadających ostrą krawędzią ku dolinie Wisły, niejednokrotnie określano mianem „Mały Rzym”.

Położenie połączone z warunkami glebowymi, łagodnym klimatem oraz bliskim dostępem do złóż kamienia piaszczystego były dla ludzi doskonałymi warunkami do osiedlenia się. Pierwsze ślady osadnictwa sięgają czasów neolitu (5200 p.n.e. – 1700 p.n.e.). Świadczą o tym liczne odkrycia archeologiczne dokonane w obrębie miasta.

Pierwotne sandomierskie osiedla znajdowały się na wzgórzach wokół obecnego Starego Miasta. Dogodna lokalizacja oraz możliwość transportu towarów rzeką spowodowały, że nadwiślański gród był ważnym węzłem handlowym.

Na podstawie królewskich edyktów miasto stało się jednym z centrów handlu i przechowywania dóbr. W początkach polskiego średniowiecza (ok. XI w.) Sandomierz zyskał tytuł „sedes regni principales” i został jednym z trzech miast, które były siedzibą królewską. Dawalo to – wraz z płynącymi z tego przywilejami – duże szanse rozwoju miasta.

Przypuszcza się, że około połowy XIII w., kiedy Ziemią Sandomierską rządził książę Leszek Biały, nastąpiła pierwsza lokacja miasta, jednak dokładna data nie jest znana. Potwierdzona jest natomiast druga lokacja. Stosowny dokument został wydany w 1286 r. przez księcia Leszka Czarnego. Złoty okres trwał do końca XIII w. W dynamicznym rozwoju miasta przeszkodziły trzykrotne najazdy Tatarów.

Trzy kolejne stulecia to długi etap prosperity tej krainy. Po najazdach tatarskich miasto odbudowano w nowym, już na pełni europejskim kształcie. Wówczas przeniesiono je na tereny obecnego Starego Miasta. Po zjednoczeniu państwa, Sandomierz stał się siedzibą jednego z największych polskich województw.

Najwięcej zasług przypisuje się królowi Kazimierzowi Wielkiemu, który dał miastu wielką szansę, odmieniając jego oblicze. Władca „zastał miasto drewniane, a zostawił murowane”. Za jego panowania powstała katedra, zamek

królewski oraz mury obronne z czterema bramami – Opatowską (ocalałą do dziś), Krakowską, Lubelską i Zawichojską.

Szczególny okres rozwoju miasta przypada także na czasy ostatnich Jagiellonów i pierwszych królów elekcyjnych.

Sandomierz rozwijał się znakomicie aż do połowy XVII w. Mieszczanie bogacili się na handlu, rzemiośle, budowali domy, uprawiali ogrody i winnice, kształcili synów na uniwersytetach. Kupcy, pod kamienicami usytuowanymi wokół rynku, kopali piwnice, często piętrowe, które służyły za magazyny dla rozmaitych towarów transportowanych rzeką. Dobra passa miasta skończyła się wraz z „potopem szwedzkim”. Wycofując się, najeźdźca wysadził m.in. część zamku. Później Sandomierz spustoszyły zaraza oraz pożar (1757 r.). Następnie przyszedł czas rozbiorów. Miasto najpierw dręczyły oddziały rosyjskie, a później austriackie.

Sandomierz stał się areną działań zbrojnych również podczas I wojny światowej. W mieście i okolicach toczono wówczas ciężkie walki.

Oddechem miało być uzyskanie niepodległości. W okresie międzywojennym dopatrywano się wielkiej szansy w tworzonego z rozmachem Centralnym Okręgu Przemysłowym. Jego centrum planowano w Sandomierzu. Zamierzano rozbudować miasto do 100. tysięcy mieszkańców.

Wraz z wybuchem II wojny światowej plany te legły w gruzach. Miasto zajęły oddziały niemieckie, a dla Sandomierza rozpoczął się 5-letni okres hitlerowskiej okupacji. W tym czasie zginęło lub zostało wywiezionych wielu mieszkańców. Wśród nich byli również Żydzi z sandomierskiego getta (zlikwidowano je 10 stycznia 1942 r.). Miasto zostało wyzwolone 18 sierpnia 1944 r. przez wojska radzieckie II Frontu Ukraińskiego.

Obecnie Sandomierz jest średniej wielkości miastem powiatowym w województwie świętokrzyskim, liczącym ok. 24 tys. mieszkańców. Nadwiślański gród, który pamięta narodziny Polski, ma do zaoferowania przeszło 120 zabytków architektonicznych z zachowanym średniowiecznym układem urbanistycznym. Urokliwe budowle w połączeniu z pięknem krajobrazu, urzekają przyjezdnych i stanowią przy tym hojny skarbiec inspiracji.

NAZWA SANDOMIERZ

Pochodzenie nazwy Sandomierz nie jest znane, istnieją natomiast trzy teorie przypuszczające dającego właśnie taką nazwę miastu.

Pierwsza teza głosi, że nazwa wywodzi się od położenia geograficznego. W XVII wieku San uchodził do Wisły około 3 km od miasta. Mówiono, że San „domierza” – wpada do naszej rzeki.

Druga teoria, którą spopularyzował ksiądz Melchior Buliński, mówi o tym, że Sandomierz niegdyś sprawował sądy pokoju („sud” i „mir”), mianowicie sądzono i godzono w nim ludzi.

Ostatnia – trzecia teoria, uważana za najbardziej prawdopodobną, głosi, iż nazwa miasta Sandomierz wywodzi się od imienia legendarnego założyciela osady – Sudomira. Imię to występowało wówczas dość często i było używane między innymi w Małopolsce oraz Morawach.

W najstarszych dokumentach dotyczących miasta obecna nazwa Sandomierz brzmiała: Sędomierz, Sędomir czy też Sandomiria.

CIEKAWOSTKI SANDOMIERZA

„Mały Rzym” – Sandomierz nazywany jest czasami „Małym Rzymem”. To określenie stosowali przede wszystkim starsi mieszkańcy miasta. Podobieństwo wynika m.in. z tego, że Sandomierz, tak jak Rzym, położony jest na siedmiu wzgórzach. Poza tym, pod miastami ciągną się podziemne labirynty, w Rzymie – katakumby, natomiast w Sandomierzu – dawne piwnice kupieckie i legendarne lochy. Co więcej, obydwie miasta mają podobną, burzliwą historię – wielu mieszkańców zginęło z rąk najeźdźców, a ziemia kryje ich liczne szczątki.

Dokument lokacyjny – miasto posiada dokument lokacyjny z 1286 r. Przywilej lokacyjny na prawie magdeburskim został nadany przez Leszka Czarnego, księcia krakowskiego i sandomierskiego. Obecnie kopia